

ჭუთაისის აკაკი წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
დიალექტოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი
**DIALECTOLOGY RESEARCH INSTITUTE OF KUTAISI AKAKI
TSERETELI STATE UNIVERSITY**

ჭუთაისური საუბრები - VIII

სიმპოზიუმის მასალები

KUTAISI DISCUSSIONS -VIII

ექვანება ვარლამ თოფურის დაბადებიდან
100 წლისთავს

Dedicated to the 100th anniversary of
from birth Varlam Topuria

ჭუთაისი
2001

ბაბატა ბუხრაშვილი (კავკასიოლოგიის საზოგადოებრივი
ინსტიტუტი. არქეოლოგიური კვლევის ცენტრი. თსუ
კავკასიის ხალხთა ისტორიის კათედრა)

საცხოვრის ფენომენი კავკასიის
პალეოგეოგრაფიის
ხანის კულტურათა სისტემაში

ცენტრალურამიერკავკასიური არქეოლოგიური
კულტურათა სისტემა, რომელიც, თავის მხრივ, ცირკუმპონტულ
ზონაშიც ერთიანდება, თავისთავად მედიტერანული სამყაროს
შემადგენელი ნაწილიცაა. ამრიგად, აღნიშნულ რეგიონში
ეთნოგენეტიკური პროცესების კვლევა სცდება ვიწრო რეგიონალურ
საზღვრებს და გლობალურ ხასიათს იძენს.

ამ კუთხით კვლევის ჩატარება უცილობლად კომპლექსურ
ხასიათს უნდა ატარებდეს, რამეთუ თავად ეთნოსი მრავალსახოვანი
ფენომენია და ამდენად, მისი შესწავლა სხვაგვარად,
ცალმხრივობისა და ზედაპირულობისთვისაა განწირული. კვლევის
კომპლექსურობა შესაძლებლობას იძლევა, მაქსიმალურად
მიახლოებულად წარმოჩინდეს ის ეთნოგენეტიკური და
საზოგადოებრივი ხასიათის მოვლენები, რომელთაც ადგილი
ჰქონდათ განსაზღვრულ რეგიონში, დროის განსაზღვრულ
მონაკვეთში. ამის მიღწევა შეუძლებელია ეთნოგენეტიკური
პროცესებისათვის დამახასიათებელ ნიშან-თვისებათა
გათვალისწინებისა და მრავალსახოვანი წყარო-მასალების
განზოგადების გარეშე. სამწუხაროდ, ყოველთვის ეს ასე არ ხდება
და ამა თუ იმ ეთნოსის ჩამოყალიბების პრობლემა განიხილება
მხოლოდ ერთი რომელიმე სახის — ანთროპოლოგიურ,
ლინგვისტურ, არქეოლოგიურ ან რომელიმე სხვა მასალაზე
დაყრდნობით, რაც, თავის მხრივ, ამ ურთულესი პრობლემის
ცალმხრივი გააზრების მიზეზი ხდება ხოლმე.

მიჩნეულია, რომ მატერიალური კულტურის (რომელიც
ადამიანის არსებულ გარემოსთან ადაპტაციის შედეგად
ყალიბდება) სფეროში ეთნო-მაჩვენებელთა რიცხვი ერთობ

მაღალია. დასახლების ტიპშიაც კი, რომელიც ჩვეულებრივ ადგილის რელიეფზეა დამოკიდებული, შესაძლებელია დავაფიქსიროთ მისი ორგანიზაციის სპეციფიკა. ეთნიკური ხასიათის მხრივ შედარებით მეტი ინფორმაციის მატარებელია საცხოვრისი. მისი ეს თავისთავადური ბუნება შესაძლებელია გამოვლინდეს ძირითად კონსტრუქციებში, დამხმარე ნაგებობებთან მიმართებაში და ა.შ.

საცხოვრისი კვლევის პროცესში წარმოგვიდგება როგორც ეთნიკური კულტურის ფენომენი, კერძოდ მისი მატერიალური სფეროს ნაწილი და ამ უკანასკნელის ჩარჩოებში შეისწავლება. მატერიალური კულტურის ელემენტებთან დაკავშირებით ჩამოყალიბებულია კვლევის გარკვეული პრინციპები, რომლებიც, როგორც წესი, ამ მოვლენის ექსტრაუტილიტარულ — „სულიერ“ მხარეებს თითქმის არ ითვალისწინებენ და მათ, საუკეთესო შემთხვევაში, ნაწილობრივ, ფრაგმენტულად განიხილავენ. ამგვარი მიდგომა კი მართებულად ვერ ჩაითვლება, რამდენადაც შეუძლებელია კულტურის ელემენტებზე ობიექტური, ნათელი წარმოდგენების ჩამოყალიბება, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ მათ „სულიერ“ მხარეებსაც; არ გავითვალისწინებთ იმ შინაარსს, რომელიც მათ მიეწერებოდათ სხვადასხვა ეთნიკურ სივრცეში, გარკვეულ ქრონოლოგიურ მონაკვეთში. თუ მხედველობაში არ ვიქონიებთ მათ ადგილს სამყაროს ინდივიდუალურ და საზოგადოებრივ აღქმაში.

ვეფიქრობთ, ამ მხრივაც განსაკუთრებულია საცხოვრისის ფენომენი. იგი ხომ მხოლოდ მატერიალურ ობიექტს წარმოადგენს და საზოგადოდ, კულტურის ერთ-ერთი არსებითი სიმბოლოთაგანია. „სახლის“ — გაგებასთან ამა თუ იმ სახით შერწყმულია ადამიანის ცნობიერებაში აღქმული სამყაროს ყველა ძირითადი კატეგორია.

ვეხებით რა საცხოვრისს, მის ფენომენს ამა თუ იმ ტრადიციულ საზოგადოებაში, პირველ ყოვლისა, ალბათ, უნდა შევეცადოთ შეძლებისდაგვარად გამოვავლინოთ ადამიანის მიერ გარესამყაროს ათვისების ფუნქციონალური მექანიზმის პრინციპები, ე. ი. უნდა დავაფიქსიროთ ის პრინციპები, რის

საშუალებით ხდებოდა (და როგორ ხდებოდა) გარდაქმნა ადამიანის ცნობიერებაში „ბუნებრივისა“ — „კულტურულად“ და „აუთვისებელისა“ — „ათვისებულად“. ამასთანავე, ძალზე საინტერესოა და კვლევის დროს ანგარიშგასაწვეია ამა თუ იმ საზოგადოებაში არსებული ტრადიციული წარმოდგენები სივრცის გაშინაურება-გათავისებაზე.

საცხოვრისის ფენომენის კვლევისას მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ მისი როგორც ყოფითი კომპლექსის სოციალური არსიც. „სახლი“ უნდა განვიხილოთ როგორც სოციალური ერთეული იმ მრავალმხრივი მასალისა და თეორიული გამოკვლევების ნიადაგზე, რომლებიც მრავლად არის დაგროვილი შესაბამის სამეცნიერო ლიტერატურაში. შეძლებისდაგვარად უნდა წარმოჩინდეს ის, თუ როგორ ვლინდება საცხოვრისის ფენომენში მასში მცხოვრები ადამიანური კოლექტივის სოციალური ნიშან-თვისებები.

ყოველივე ზემოთაღნიშნულის საფუძველზე, საცხოვრისის ფენომენის კვლევა გარკვეულად ლოკალიზებულ გეოგრაფიულ-ბუნებრივ არეალში დაფიქსირებულ კულტურათა სისტემაში პერსპექტიულად გვეჩვენება. მიგვაჩნია, რომ ამ ყოფითი ფენომენის შესწავლა უნდა მოხდეს მასში ასახული ტრადიციულად ჩამოყალიბებული შემდეგი დამახასიათებელი ნიშნების მიხედვით: ა) სამშენებლო ტრადიცია, ბ) სივრცული აღქმა, გ) სოციალური სახე და დ) სულიერ-სარწმუნოებრივი დვრიტა.

ვფიქრობთ, აღნიშნული კუთხით წარმართული კვლევის შედეგად მიღებული დასკვნები გარკვეულწილად ნათელს მოჰფენენ კავკასიის წინარე და ადრე ისტორიის პრობლემებს.